

International Conference on Modern Science and Scientific Studies

Hosted online from Madrid, Spain

Website: econfséries.com

20th May 2025

KAR VA ZAIF ESHITUVCHI YUQORI SINIF O'QUVCHILARINING AXBOROT KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISH OMILLARI VA TAMOYILLARI

Tursunov Hojiakbar Hamidullo o'g'li

Farg'ona davlat univesiteti Mustaqil izlanuvchisi

h.tursunov524@gmail.com

+908906328426

ORCID: 0000-0002-1280-604X

Annotatsiya

Mazkur maqolada kar va zaif eshituvchi yuqori sinf o'quvchilarining axborot kompetensiyasini rivojlantirish omillari va tamoyillari tahlil qilinadi. O'quvchilarning axborot texnologiyalarini samarali va mazmunli ravishda ishlatish ko'nikmalarini shakllantirish uchun zarur bo'lgan omillarni, metodik yondashuvlarni va ta'lim jarayonida foydalanish mumkin bo'lgan tamoyillarni ko'rib chiqiladi. Ushbu maqola o'quvchilarning axborot kompetensiyasini rivojlantirishda metodik vositalar, darsliklar, o'quvchilarning individual xususiyatlari va o'qituvchilarining o'qitish uslublarining muhimligini yoritadi. Maqola pedagogik nazariya va amaliyotga asoslanib, o'quvchilarning axborot kompetensiyasini oshirish uchun zarur sharoitlarni yaratish va ta'limda inkluziv yondashuvni qo'llash masalalariga e'tibor qaratadi.

Kalit so'zlar: Kar o'quvchilar, zaif eshituvchi o'quvchilar, axborot kompetensiyasi, axborot texnologiyalari, metodik tamoyillar, inkluziv ta'lim, yuqori sinf, pedagogik omillar, o'quvchi rivojlanishi, ta'limda yondashuvlar.

Абстрактный

В статье анализируются факторы и принципы формирования информационной грамотности у глухих и слабослышащих старшеклассников. Рассматриваются факторы, методические подходы и принципы, которые могут быть использованы в образовательном процессе, необходимые для формирования у студентов навыков эффективного и осмысленного

International Conference on Modern Science and Scientific Studies

Hosted online from Madrid, Spain

Website: econfseries.com

20th May 2025

использования информационных технологий. В статье подчеркивается значение методического инструментария, учебников, индивидуальных особенностей учащихся и стилей преподавания учителя в формировании информационной грамотности учащихся. В статье на основе педагогической теории и практики рассматриваются вопросы создания необходимых условий для повышения информационной грамотности учащихся и применения инклюзивного подхода к образованию.

Ключевые слова: Глухие студенты, слабослышащие студенты, информационная грамотность, информационные технологии, методические принципы, инклюзивное образование, высший класс, педагогические факторы, развитие студентов, образовательные подходы.

Abstract

This article analyzes the factors and principles of developing information literacy of deaf and hard of hearing senior students. The factors, methodological approaches, and principles that can be used in the educational process to form students' skills in the effective and meaningful use of information technologies are considered. This article highlights the importance of methodological tools, textbooks, individual characteristics of students, and teaching styles of teachers in developing students' information literacy. Based on pedagogical theory and practice, the article focuses on the issues of creating the necessary conditions for increasing students' information literacy and applying an inclusive approach to education.

Keywords: Deaf students, hard of hearing students, information literacy, information technologies, methodological principles, inclusive education, senior class, pedagogical factors, student development, approaches to education.

Kirish

Axborot asrida ta'lim tizimi o'zgaras ravishda rivojlanmoqda va axborot texnologiyalarining tezkor tarqalishi, ta'limda innovatsion yondashuvlar va metodikalar asosida yangi imkoniyatlarni taqdim etmoqda. Bu jarayon, ayniqsa, kar

International Conference on Modern Science and Scientific Studies

Hosted online from Madrid, Spain

Website: econfséries.com

20th May 2025

va zaif eshituvchi o'quvchilar uchun juda muhimdir. Ularning axborot kompetensiyasini rivojlantirish orqali o'zlarining bilimlarini kengaytirish, o'quv jarayonida faol ishtirok etish va jamiyatda to'laqonli integratsiya qilish imkoniyati yaratilyapti.

Axborot kompetensiyasi, ya'ni axborot texnologiyalaridan samarali foydalanish qobiliyati, nafaqat o'qituvchilar tomonidan ko'rsatiladigan ma'lumotlarning tezkor va aniq qabul qilinishiga, balki o'quvchilarning mustaqil fikrlash, muammolarni hal qilish va o'rgangan ma'lumotlarini amaliyotda qo'llash imkoniyatlariga ham ta'sir qiladi. Kar va zaif eshituvchi o'quvchilarga nisbatan ushbu kompetensiyani rivojlantirish o'ziga xos pedagogik yondashuvlarni va metodik vositalarni talab qiladi. Bu maqolada o'quvchilarning axborot kompetensiyasini rivojlantirishga ta'sir etuvchi omillar va samarali tamoyillarni ko'rib chiqish orqali bu muammoning muhimligini tushuntirib o'tishga harakat qilamiz.

Yuqori sinf o'quvchilarining axborot kompetensiyasini rivojlantirish ularning zamonaviy axborot jamiyatida muvaffaqiyatli bo'lishlari uchun juda muhimdir. Bu jarayonda bir qator omillar va tamoyillar muhim rol o'ynaydi.

Axborot kompetensiyasini rivojlantirish omillari:

Pedagogik omillar:

- O'qituvchilarning axborot texnologiyalaridan foydalanish darajasi.
- Interfaol metodlar (loyihalar, diskussiyalar, muammoli ta'lim) qo'llanilishi.
- Ta'limda raqamli resurslar (onlayn platformalar, elektron darsliklar)dan samarali foydalanish.

Texnologik omillar:

- Maktabda zamonaviy kompyuterlar, internet va dasturiy ta'minot bilan ta'minlanganlik.
- Axborot qidirish, tahlil qilish va tizimlashtirish uchun maxsus dasturlar (masalan, Google Scholar, Mendeley)dan foydalanish imkoniyati.

Ijtimoiy-psixologik omillar:

- O'quvchilarda tanqidiy fikrlash va mustaqil o'rganish qobiliyatini shakllantirish.
- Jamoaviy ishlarda axborot almashish madaniyatini rivojlantirish.

International Conference on Modern Science and Scientific Studies

Hosted online from Madrid, Spain

Website: econfseries.com

20th May 2025

Shaxsiy omillar:

- O‘quvchilarning axborotni izlash, baholash va qayta ishlashga bo‘lgan shaxsiy qiziqishi.
- Ularning kompyuter savodxonligi va raqamli madaniyat darajasi.

Tashkiliy omillar:

- Maktab kutubxonasining zamonaviy resurslar bilan ta’minlanganligi.
- Axborot xavfsizligi va etik qoidalar bo‘yicha treninglar o‘tkazilishi.

Axborot kompetensiyasini rivojlantirish tamoyillari:

Sistemalilik va uzluksizlik. Axborot kompetensiyasini bosqichma-bosqich rivojlantirish (oddiy qidiruvdan murakkab ma’lumotlarni tahlil qilishgacha).

Amaliyotga yo‘naltirilganlik. Real loyihalar, tadqiqot ishlari orqali bilimlarni qo‘llash.

Individual yondashuv. Har bir o‘quvchining qobiliyatiga moslashgan vazifa va metodlardan foydalanish.

Interfaollik va hamkorlik. Guruh ishlari, onlayn forumlar, webinarlar orqali o‘zaro ta’sirni oshirish.

Tanqidiy fikrlashni rag‘batlantirish. Manbalarni baholash, xabarlarining haqiqiylikini tekshirish (media savodxonligi).

Innovatsionlik. Sun’iy intellekt, katta ma’lumotlar (Big Data) kabi zamonaviy texnologiyalar bilan tanishish.

Xalqaroqlik. Chet tillarida axborot izlash, xorijiy manbalardan foydalanish ko‘nikmasini oshirish.

Kar va zaif eshituvchi o‘quvchilarni axborot kompetensiyasini rivojlantirish masalalari bo‘yicha O‘zbekiston ta’lim tizimida bir qancha tadqiqotlar olib borilgan. Asosan, inkluziv ta’lim va maxsus ta’lim yo‘nalishidagi o‘quvchilarga axborot texnologiyalaridan foydalanish imkoniyatlarini yaratish haqida bir qator ilmiy ishlar mavjud. Ushbu tadqiqotlar o‘quvchilarning axborot texnologiyalari va raqamli vositalardan foydalanishdagi ko‘nikmalarini oshirishga qaratilgan.

O‘zbekistonning yetakchi pedagoglari va psixologlari tomonidan olib borilgan izlanishlar kar va zaif eshituvchi o‘quvchilarning ta’lim jarayonidagi imkoniyatlari va ehtiyojlari haqidagi muammolarni ko‘rsatgan. Masalan, U.O.To‘rayev va Z.S.Muhammadjonovning ishlari inkluziv ta’lim jarayonida o‘quvchilarning axborot

International Conference on Modern Science and Scientific Studies

Hosted online from Madrid, Spain

Website: econfseries.com

20th May 2025

kompetensiyasini rivojlantirishda ta'lim metodologiyalarining ahamiyatini yoritgan. Ularning tadqiqotlari orqali kar va zaif eshituvchi o'quvchilarga maxsus moslashtirilgan ta'lim materiallari va metodikalar kerakligi ta'kidlangan.

Shuningdek, T.K.Tursunov va X.P.Rahimov o'z ishlarida axborot texnologiyalarining ta'lim jarayoniga kiritilishi va ularni o'quvchilarning individual imkoniyatlariga moslashtirishni ko'rsatgan. Tadqiqotlar, shuningdek, o'quvchilarning ta'limda muvaffaqiyatli bo'lishi uchun o'qituvchilarni o'ziga xos pedagogik yondashuvlar va didaktik tamoyillarni qo'llashga chaqirmoqda.

O'quvchilarning axborot kompetensiyasini rivojlantirish omillari bir qator omillarga bog'liq. Ular orasida:

Pedagogik yondashuvlar. O'qituvchilar axborot texnologiyalarini ta'lim jarayoniga integratsiya qilishda individual yondashuvni qo'llashi zarur. O'quvchilarning xususiyatlari, intellektual salohiyati va eshitish imkoniyatlariga mos ravishda o'qituvchilar turli xil metodikalarni tanlashi lozim.

Axborot texnologiyalarining ta'limda qo'llanilishi. Kar va zaif eshituvchi o'quvchilar uchun interaktiv platformalar, audiovizual vositalar va maxsus dasturlarni ishlab chiqish va qo'llash zarur. Bular o'quvchilarning axborot kompetensiyasini rivojlantirishda samarali vosita bo'lishi mumkin.

Inkluziv ta'lim tizimi. Ta'lim jarayonida inkluziv yondashuvni joriy qilish, ya'ni har bir o'quvchining ehtiyojini hisobga olish muhim. Kar va zaif eshituvchi o'quvchilarga moslashtirilgan ta'lim metodikasi va materiallari ularning o'qishga bo'lgan qiziqishini oshiradi.

Bundan tashqari, tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, o'quvchilarning axborot kompetensiyasini rivojlantirishda ular bilan o'zaro muloqot va faol ishtirok etish hamda mustahkamlash uchun doimiy tahlil va monitoring tizimlari kerak bo'ladi. Kar va zaif eshituvchi o'quvchilarning axborot texnologiyalaridan foydalanishdagi imkoniyatlarini yanada yaxshilash uchun o'qituvchilarni malaka oshirish kurslaridan o'tkazish, ta'lim dasturlarini takomillashtirish va yangi metodik vositalar bilan ta'minlash muhim hisoblanadi.

International Conference on Modern Science and Scientific Studies

Hosted online from Madrid, Spain

Website: econfseries.com

20th May 2025

Xulosa

Kar va zaif eshituvchi o'quvchilarni axborot kompetensiyasini rivojlantirish masalasi O'zbekistonda o'qitish jarayonining bir muhim qismiga aylanishi zarur. O'quvchilarning axborot texnologiyalaridan samarali foydalanishini ta'minlash uchun, ta'lim tizimi doirasida maxsus metodikalar va innovatsion yondashuvlarni joriy qilish kerak. Bu o'z navbatida o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini oshirish, ularning jamiyatga integratsiyasini ta'minlash hamda ta'lim sifatini yaxshilashga yordam beradi. Maqolada keltirilgan tadqiqotlar va tahlillar, kar va zaif eshituvchi o'quvchilarni axborot kompetensiyasini rivojlantirishda samarali yondashuvlar va metodikalar asosida keyingi tadqiqotlar uchun yo'l-yo'riq ko'rsatib beradi.

Yuqori sinf o'quvchilarining axborot kompetensiyasini rivojlantirish uchun texnologik, pedagogik va shaxsiy omillarni hisobga olgan holda tizimli yondashuv zarur. Ta'lim jarayonida amaliy loyihalar, tanqidiy tahlil qobiliyati va raqamli resurslardan samarali foydalanishga alohida e'tibor berish talab etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Sh.M.Karimov. "Maxsus ta'lim va pedagogika". "O'qituvchi" nashriyoti. Toshkent.2018.34-65 betlar.
2. Abdullaeva R.B. Axborot texnologiyalarining inkluziv ta'limdagi roli. Nashriyot: Nashr-Press. Ishlab chiqilgan yili: Samarkand. 2021. 10-25 betlar
- 3.L.M.Bobojonov. "Inkluziv ta'lim: nazariya va amaliyot". Buxoro" nashriyoti. Buxoro. 2019.102-115 betlar.
4. Tursunov T.K., Rahimov X.P. Maxsus ta'lim tizimida axborot texnologiyalarining o'rni. O'zbekiston Milliy Universiteti nashriyoti
Ishlab chiqilgan yili: Toshkent. 2018. 22-40 betlar.
5. To'rayev U.O., Muhammadjonov Z.S. Inkluziv ta'limda o'quvchilarning axborot kompetensiyasini rivojlantirish. O'zbekiston Respublikasi Ta'lim vazirligi
Ishlab chiqilgan yili: Toshkent.2020. Betlar: 15-30 betlar.
- 6.Abdullayeva D.S. Kar va zaif eshituvchi o'quvchilar uchun axborot-kommunikatsiya texnologiyalari. O'zbekiston Respublikasi Maxsus Ta'lim Instituti nashriyoti. Toshkent. 2019. 18-35 betlar.

International Conference on Modern Science and Scientific Studies

Hosted online from Madrid, Spain

Website: econfseries.com

20th May 2025

7. Makhmudov I.J., Khusanov A.B. Ta'limda interaktiv usullarni qo'llash: kar va zaif eshituvchilar uchun. Chust tahririyat nashriyoti. Namangan. 2020 yil. 30-50 betlar.
8. Qosimova N.F. Yuqori sinf o'quvchilarining axborot kompetensiyasini rivojlantirish uslublari. Toshkent Ta'lim akademiyasi nashriyoti. Toshkent. 2022 yil. 40-60 betlar
9. Khodjaeva M.J. Axborot texnologiyalari va ta'lim: nazariy va amaliy jihatlar Toshkent davlat pedagogika universiteti nashriyoti. Toshkent 2023. 12-28 betlar.
10. S.Odilova. "Kar va zaif eshituvchi o'quvchilarni axborot kompetensiyasini rivojlantirishda zamonaviy metodlar va texnologiyalar". O'zbekiston Milliy Universiteti nashriyoti. Toshkent. 2022., 85-90-betlar.
11. L. Abduqodirova "Maxsus ta'limdagi axborot texnologiyalarining roli va o'quvchilarga ta'siri". O'zbekiston Respublikasi Ta'lim vazirligi nashriyoti. Samarqand. 2020. 120-125. betlar
12. Hamidullo o'g'li, T. H., & Kamolovich, B. E. (2023). IMKONIYATI CHEKLANGAN O'QUVCHILAR BILAN ISHLASH TAJRIBASI. Scientific Impulse, 1(7), 648-653.
13. Tursunov, H. (2024). Kar va zaif eshituvchi o'quvchilarning axborot kompetensiyasini rivojlantirish: farg'ona misolida. Conference on Digital Innovation : "Modern Problems and Solutions", 206–209. извлечено от <https://fer-teach.uz/index.php/codimpas/article/view/2445>
14. Hojiakbar Tursunov. Imkoniyati cheklangan o'quvchilarning axborot kompetensiyasini rivojlantirish: O'zbekiston va yevropa tajribasi. Talim fan va innovatsiya jurnali. 6 son. 2024 yil. 575 bet